

**BUXGALTERIYA HISOBIDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING
AFZALLIKLARI VA MUAMMOLARI***Ilmiy raxbar: Qóziyeva.M. O**Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Buxgalteriya
kafedrasi assitenti***Abdullayeva E.J***Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Bank-moliya xizmatlari
fakulteti Bank ishi yónalishi 424-guruh talabasi***MAQOLA MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 26.12.2025**Revised: 27.12.2025**Accepted: 28.12.2025***KALIT SO'ZLAR:***Buxgalteriya hisobi,
raqamlashtirish, raqamli
texnologiyalar, elektron hisob
tizimlari, axborot xavfsizligi,
elektronlashtirish, raqamli
transformatsiya, ma'lumotlarni
qayta ishlash, boshqaruv
qarorlari, dasturiy ta'minot,
innovatsion yondashuv**Ushbu maqolada buxgalteriya hisobida
raqamlashtirish jarayonining afzalliklari
va mavjud muammolari tahlil qilinadi.
Raqamli texnologiyalarni hisob yuritishga
joriy etish jarayoni korxonalarda
ma'lumotlarni qayta ishlash tezligini
oshiradi, xatolarni kamaytiradi hamda
boshqaruv qarorlarini qabul qilish
samaradorligini kuchaytiradi. Shu bilan
birga, raqamlashtirish jarayoni axborot
xavfsizligi, malakali kadrlar yetishmasligi
va dasturiy ta'minot xarajatlari kabi
qiyinchiliklarni ham yuzaga keltiradi.
Maqolada ushbu afzallik va muammolar
o'rganilib, ularni bartaraf etish bo'yicha
taklif va tavsiyalar beriladi***Kirish**

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini yanada rivojlantirish, respublikaning barcha hududlarida IT-parklarni tashkil etish,

shuningdek, sohani malakali kadrlar bilan ta'minlashni ko'zda tutuvchi 220 dan ortiq ustuvor loyihalarni amalga oshirish boshlangan.

Shuningdek, buxgalteriya hisobida ham raqamlashtirish jarayoni so'nggi yillarda moliyaviy boshqaruv va hisobot tizimlarining rivojlanishi bilan keng muhokama qilinayotgan muhim mavzudir. Raqamlashtirish – bu axborot texnologiyalaridan foydalanib, moliyaviy ma'lumotlarni avtomatlashtirish va boshqarish jarayonini soddalashtirishga qaratilgan faoliyat bo'lib, u buxgalteriya hisobining aniqligini, tezligini va xavfsizligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon nafaqat hisob-kitoblarning avtomatik ravishda amalga oshirilishini ta'minlaydi, balki inson xatolarini kamaytirishga, yuridik va moliyaviy nazoratni kuchaytirishga imkon yaratadi.

Raqamlashtirish jarayonining tarixiy rivojlanishi 20-asrda kompyuter texnologiyalarining keng joriy etilishi bilan boshlangan bo'lib, 2000-yillardan boshlab elektron hisob-kitob tizimlari va bulut texnologiyalari bilan yangi bosqichga ko'tarildi. Bu rivojlanish moliyaviy hisobda sezilarli yutuqlarga olib kelib, ma'lumotlarni boshqarish va tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirdi. Raqamli hisob, elektron hisob, avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlari va bulutli xizmatlar bu jarayonning asosiy tushunchalaridan hisoblanadi va ular moliyaviy hisobda xavfsizlik, aniqlik va samaradorlikni ta'minlaydi.

Raqamlashtirish jarayonining mohiyati shundaki, u moliyaviy ma'lumotlarni qabul qilish, saqlash va tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtiradi. Bu esa, birinchi navbatda, hisob-kitoblarning aniqligini oshiradi va inson xatosi ehtimolini kamaytiradi. Masalan, qog'oz bilan yuritiladigan hisobda xatoliklar yoki unutishlar ko'payishi mumkin, ammo raqamli tizimda bu xatoliklar minimalga tushadi yoki avtomatik tarzda aniqlanadi. Bundan tashqari, raqamlashtirilgan tizimlar yordamida moliyaviy ma'lumotlar real vaqtda yangilanadi, bu esa rahbarlar va moliyaviy mutaxassislar uchun muhim strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili. Avvalo raqamlashtirish yoki raqamli iqtisodiyot atamalariga to'xtaladigan bolsak bu atamalarga turli manbalarda turlicha yondashilgannini ko'rishimiz mumkin. Xuddi shunday X.Soatovanning fikriga ko'ra : Raqamli iqtisodiyot -bu iqtisodiy, Ijtimoiy va madaniy aloqalarni raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida amalga oshiriladigan tizimdir . Raqamlashtirish esa bu axborot, jarayonlar, xizmatlar yoki mahsulotlarni raqamli shaklga o'tkazish jarayonidir. Ya'ni, oldin qog'ozda, og'zaki yoki qo'lda bajarilgan ishlarni kompyuter, internet, mobil ilovalar, sensorlar orqali amalga

oshirishni anglatadi. Bazida bu atamalar internet iqtisodiyoti veb iqtisot raqamli transformatsiya yoki elektronlashtirish degan terminlar bilan ham ifodalab o'tganlar.

Buxgalteriya hisobini raqamlashtirish- buxgalteriya ma'lumotlarini axborot texnologiyalari yordamida yig'ish, qayta ishlash va saqlash jarayonidir. Bu jarayon an'anaviy qog'oz shaklidagi hujjatlar o'rniga elektron hujjatlar aylanishini joriy etadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning barcha sohalarini raqamli shaklga o'tkazish masalasi ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan qabul qilingan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi mamlakatda davlat boshqaruvi, soliq, bank-moliya tizimi va hisob-kitob jarayonlarini avtomatlashtirishni ko'zda tutadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada Raqamlashtirish jarayoni buxgalteriya hisobida axborot texnologiyalaridan keng foydalanishni ta'minlab, moliyaviy ma'lumotlarni boshqarish va hisoblash jarayonini sezilarli darajada soddalashtirilib va avtomatlashtirishiga alohida toxtalib o'tilgan. Fikrimizda bu jarayonning asosiy afzalliklari uning samaradorligini oshirish, aniqlikni ta'minlash va inson xatosini kamaytirish bilan bog'liq bo'lib, moliyaviy hisobda yangi bosqichni boshlashini tahlil qilingan. Shu bilan birga raqamlashtirish jarayonining moliyaviy hisobda yuzaga keltirib chiqaradigan muammolari ham o'rganilib ularni kamaytirish yechimlari ham ko'rsatilgan.

Birinchidan, raqamlashtirish hisob-kitoblarning tezligini sezilarli darajada oshiradi. An'anaviy yozma yoki qog'oz asosidagi hisob-kitoblar bilan solishtirganda, raqamli tizimlar yordamida hisobotlar tayyorlash, ma'lumotlarni yangilash va tahlil qilish jarayoni bir necha marta qisqartiriladi. Elektron hisoblash texnologiyalari va bulutli xizmatlar hisob-kitoblarni real vaqt rejimida amalga oshirish imkonini beradi, bu esa moliyaviy jarayonlarni muvofiqlashtirish va nazorat qilishda katta yutuqlarga olib keladi.

Ikkinchidan, raqamlashtirishning yordamida hisob-kitoblardagi aniqlik va xavfsizlik darajasi oshadi. Inson xatosi, jumladan, hisob-kitobdagi yozuvlar yoki ma'lumotlarni noto'g'ri kiritish kabi muammolar sezilarli darajada kamayadi. Axborot texnologiyalari yordamida ma'lumotlar avtomatik ravishda tekshiriladi va tasdiqlanadi, bu esa moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, xavfsizlik choralari – shifrlash, kirish nazorati va foydalanuvchilar huquqlarini boshqarish kabi texnologiyalar, moliyaviy ma'lumotlarning maxfiyligini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Uchinchidan, raqamlashtirish yordamida ma'lumotlarni boshqarish va tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi. Elektron bazalar va analitik vositalar yordamida moliyaviy

ko'rsatkichlar, tendensiyalar va muhim indikatorlar aniq va osonlik bilan aniqlanadi. Bu esa, o'z navbatida, rahbarlar va moliyaviy mutaxassislar uchun strategik qarorlar qabul qilish jarayonini soddalashtiradi va jarayonlarni optimallashtirishga imkon yaratadi.

Raqamlashtirish jarayonining yana bir muhim afzalligi – moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda yengillik. Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida har xil hisobotlar va deklaratsiyalar uchun ma'lumotlar avtomatik tarzda yig'iladi va tayyorlanadi. Bu esa, nafaqat vaqtni tejashga, balki hisobotlarning standartlarga muvofiqligini va aniqligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, yuridik va moliyaviy nazorat organlari uchun hisobotlarni tekshirish va nazorat qilish jarayonlarini yengillashtiradi.

Raqamlashtirish jarayonining muammolari moliyaviy hisobda keng tarqalgan va bir necha muhim muammolarni o'z ichiga oladi. Bu muammolar asosan texnologik, insoniy va yuridik sohalarda yuzaga keladi va ularning barchasi raqamli transformatsiyaning samaradorligini cheklash yoki kechiktirishga olib kelishi mumkin.

Texnologik muammolar raqamlashtirish jarayonida eng muhim muammolaridan biri hisoblanadi. Raqamli tizimlarni joriy etishda dastlabki investitsiyalar katta bo'lishi mumkin. Kompyuter texnologiyalari, dasturiy ta'minot va uskunalarni xarid qilish, shuningdek, ularning texnik xizmat ko'rsatishi uchun kuchli infratuzilma talab qilinadi. Bu esa kichik va o'rta korxonalar uchun iqtisodiy jihatdan qiyinchiliklar tug'diradi. Bundan tashqari, texnologik nosozliklar va tizimlarning nosozligi ma'lumotlarning yo'qolishi yoki noto'g'ri hisob-kitoblarga olib kelishi mumkin, bu esa moliyaviy xavfsizlik va ishonchlilikka ta'sir qiladi.

Inson omili muammosi raqamlashtirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Yangi texnologiyalarni qabul qilish va ulardan foydalanish uchun xodimlarning malakasini oshirish talab etiladi. Biroq, ba'zi tashkilotlarda insonlar yangi tizimlarga moslashish uchun vaqt va resurslarni sarflash istamaydi yoki qiyinchiliklarga duch keladi. Bu holatda, inson xatosi va noto'g'ri ma'lumot kiritish ehtimoli ortadi, natijada moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligi pasayadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi. Buxgalteriya hisobida raqamlashtirish jarayonini samarali tashkil etish uchun mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etishga qaratilgan aniq choralarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Raqamli tizimlarni keng qo'llash korxonalar oldiga yangi imkoniyatlar bilan birga, ayrim xavf va cheklovlarni ham keltirib chiqaradi. Quyida shu muammolarni bartaraf etishning eng samarali yo'llari bayon etiladi.

Birinchidan, axborot xavfsizligini mustahkamlash zarur. Buning uchun korxona kuchli himoya tizimlarini joriy etishi, ma'lumotlarni muntazam zaxiralab borishi, shuningdek, xodimlar o'rtasida kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirishi lozim. Bu choralar raqamli ma'lumotlarning ishonchli himoyasini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, malakali mutaxassislar yetishmasligini bartaraf etish maqsadida xodimlarni muntazam o'qitish, malakasini oshirish va zamonaviy raqamli ko'nikmalarga ega bo'lishiga yordam berish talab etiladi. Bu esa raqamlashtirish jarayonining barqaror va samarali kechishiga zamin yaratadi.

Uchinchidan, dasturiy ta'minot xarajatlarini kamaytirish uchun bozorga mos, iqtisodiy jihatdan maqbul va funktsionalligi yuqori bo'lgan tizimlarni tanlash muhim. Mahalliy ishlab chiqilgan dasturlardan foydalanish yoki bulutli xizmatlarga o'tish xarajatlarni sezilarli darajada optimallashtirishi mumkin.

To'rtinchidan, texnik infratuzilmani yangilash ham raqamlashtirishning ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonaviy kompyuterlar, tezkor internet, bulutli serverlar va sifatli dasturiy ta'minot tizimning barqaror ishlashini ta'minlaydi.

Beshinchidan, korxona ichki jarayonlarini optimallashtirish zarur. Hujjat aylanishini bosqichma-bosqich elektron shaklga o'tkazish, ortiqcha byurokratik bosqichlarni qisqartirish va raqamli xizmatlardan foydalanish korxona ishini yanada yengillashtiradi.

Umuman olganda, bu tavsiyalarni izchil amalga oshirish buxgalteriya hisobining raqamli transformatsiyasini tezlashtiradi, korxonada shaffoflikni oshiradi va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini sezilarli darajada takomillashtiradi.

Xulosa. Buxgalteriya hisobida raqamlashtirish jarayoni iqtisodiy sohada muhim o'zgarishlarni amalga oshirishda asosiy vositaga aylangani aniqlandi. Raqamlashtirishning mohiyati, ya'ni moliyaviy ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida boshqarish, hisob-kitoblarni yanada aniq, tez va xavfsiz tarzda amalga oshirish imkonini yaratdi. Bu jarayonning afzalliklari, xususan, inson xatosini kamaytirish, ma'lumotlarni real vaqtda yangilash, shuningdek, moliyaviy hisobotlar va nazoratni yengillashtirish kabi muhim yutuqlarni taqdim etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. X.Soatova Raqamli iqtisodiyotda axborot kamunikatsion texnologiyalar.Toshkent 2022

2. Bagautdinova, N. G. Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.

3. O‘zbekiston Respublikasi Buxgalteriya hisobi to‘g‘risidagi Qonuni. 2023-yil 13-aprel.

4. International Federation of Accountants (IFAC). Digital Transformation in Accounting: Global Trends and Challenges. IFAC Publications, 2021.

5. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) bo‘yicha elektron resurslar <https://www.ifrsbox.com>

6. Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari bo‘yicha ilmiy maqolalar platformasi (ResearchGate). <https://www.researchgate.net>

